

Bireylerin Yaşam Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi

Kübranur ÇEBİ KARAASLAN¹
Gürkan ÇALMAŞUR²
Meryem EMRE AYSİN³

Geliş Tarihi/ Received	Kabul Tarihi/ Accepted	Yayın Tarihi/ Published
02/09/2020	08/01/2021	15/01/2021

Citation/Atıf: Çebi Karaaslan, K., Çalmaşur, G. ve Emre Aysin, M., (2021), Bireylerin Yaşam Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(1): Sayfa: 263-290, <https://doi.org/10.16951/atauniibd.789275>

Öz: Yaşam memnuniyeti beklentilerin, imkanların, her şeye dair seçeneklerin arttığı günümüz dünyasında oldukça önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörleri analiz etmektir. Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan, Yaşam Memnuniyeti Araştırması kullanılmıştır. Çalışmaya 9719 kişi dahil edilmiştir. Bireylerin yaşam memnuniyetleri önce sıralı lojistik regresyon ve sıralı probit regresyon yöntemi ile sınanmış sonra paralel eğriler varsayımı ihlalinden dolayı multinominal probit regresyon yöntemi ile ele alınmıştır. Çalışma neticesinde, bireyin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyinden memnuniyeti, sağlığından memnuniyet, aldığı eğitimden memnuniyet, sosyal hayatından memnuniyet, asayiş hizmetlerinden memnuniyet ve sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden memnuniyet faktörlerinin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışma aracılığıyla karar verici ve politika yapıcılara insanların yaşamlarından memnuniyetini etkileyen faktörler hususuna değerli olduğunu düşündüğümüz bilgiler sunuyoruz. Bu bilgiler sayesinde karar vericiler ve politika yapıcılar bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerini artırmaya yönelik faaliyetler planlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Memnuniyeti, Mutluluk Ekonomisi, Öznel İyi Oluş, Kesikli Tercih Modelleri

Investigation of the Factors Affecting Life Satisfaction of Individuals

Abstract: Life satisfaction emerges as a very important phenomenon in today's world, where expectations, possibilities and options for everything increase. The aim of this study is to analyze the factors that affect the life satisfaction of individuals. In the study conducted by the Turkey Statistical Institute, Life Satisfaction Survey was used. 9719 people were included in the study. The life satisfaction of the individuals was first tested with ordinal logistic regression and ordinal probit regression method and then evaluated with multinominal probit regression method due to violation of the assumption of parallel curves. As a result of the study, it was determined that the individual's age, gender, marital status, educational status, employment status, satisfaction with income level,

¹Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, <https://orcid.org/0000-0001-9288-017X>

²Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-8515-5719>

³Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-1188-8239>

satisfaction with health, satisfaction with education, satisfaction with social life, satisfaction with public security services and satisfaction with social security services are effective on life satisfaction. Through the study, we provide decision-makers and policy-makers with information that we consider valuable on factors affecting people's satisfaction with their lives. With this information, decision makers and policy makers can plan activities to increase the life satisfaction levels of individuals.

Keywords: *Life Satisfaction, Subjective Well-Being, Happiness Economic Discrete Choice Models*

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

From the point of being an indicator of the quality of individuals' lives, life satisfaction is very important not only for individuals but also for the society that individual belongs to. As the developing world conditions bring along diverse demands, life satisfaction of individuals, in other words, life satisfaction, and happiness levels are affected by many factors. The aim of the study is to determine the factors that affect the life satisfaction of individuals.

Research Questions

Are demographic factors effective in life satisfaction of individuals?

Are economic factors effective in life satisfaction of individuals?

Are personal factors effective in life satisfaction of individuals?

Methodology

In the study conducted by the Turkey Statistical Institute, Life Satisfaction Survey was used and 9719 people were included in the study. Life satisfaction of individuals was tested with ordinal logistic regression and ordinal probit regression method and then it was evaluated with multinomial probit regression method due to violation of parallel curves assumption.

Results and Conclusions

As a result of the study, it was determined that the individual's age, gender, marital, educational, and employment status, satisfaction with income level, health, education, social life, public security and social security services are effective in life satisfaction. Through the study, we provide decision-makers and policy-makers with information that we consider valuable on factors affecting people's satisfaction with their lives. With this information, decision makers and policy makers can plan activities to increase the life satisfaction levels of individuals.

1. Giriş

Yaşam memnuniyeti ve mutluluk, son zamanlarda birçok ülke için çeşitli metotlarla ampirik olarak incelenmiştir. Bu konuda çeşitli yöntemler kullanılarak yaşam memnuniyetinin belirleyicileri araştırılmaktadır. Politika yapıcılar, bireylerin ve dolayısı ile toplumların mutluluklarını, refahlarını ve yaşam memnuniyetlerini arttıracak kararlar alabilmek için bu çalışmalardan yararlanmaktadır.

Bu konuda literatürde mutluluk üzerine yapılan çalışmaların sayısında son zamanlarda büyük bir artış görülmektedir. Literatürde mutluluğun

ölçülebilmesinde iki ana eğilim bulunmaktadır. İlk görüş kişilerin mutlu olup olmadıklarını tam olarak değerlendiremeyeceği ve dolayısı ile mutluluğun ölçülemeyeceği iken ikinci görüş ise fayda kavramı yerine mutluluğun kullanılması ve faydanın ölçülmesi yoluyla mutluluğun da ölçülebilmesidir.

Ana akım iktisat, faydayı ölçülebilir olup olmamasına göre ele almıştır. Nobel ödüllü Daniel Kahneman ise karar faydasının yanı sıra deneyimlenen faydanın önemi üzerinde durmuştur. Karar faydası, alınan kararların sonuçları iken deneyimlenen fayda gerçek zamanda (anlık fayda) ve geçmişte yaşananların bir bölümüdür (anımsanan fayda). İnsanların mutluluğunun ölçülmesinde anımsanan fayda üzerinde durulmuştur. Neoklasik iktisat mutluluğun ölçülemeyeceğini iddia ederken Kahneman, fayda kavramı yerine mutluluk kavramını kullanmaktadır. Böylelikle geleneksel iktisadın insan yaşamında bir ölçü olarak ele aldığı fayda kavramı yerine mutluluk kavramının önem kazandığını görmekteyiz (Kamilçelebi, 2012: 63-64).

Geleneksel iktisat bilimi objektif ölçüm yöntemleri kullanmaktadır. Bu nedenle mutluluğun ölçülmesi konusunda subjektif ölçme yöntemleri ile mutluluk ölçülebilir mi veya bu ölçümler gerçeği yansıtabilir mi kaygısı yaşandığı görülmektedir. Erken dönem yaklaşımlarına göre insanlar mutluluk düzeylerini tam olarak bilemez, bilse dahi bunu tam olarak yansıtamaz. Fakat bugün gelinen noktada insanların mutluluk düzeyleri hakkındaki bilgilerinin ve bu konu hakkında verdikleri bilgilerin sağlıklı olduğu düşünülmektedir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015).

Mutluluğun kesin bir tanımı bulunmamakla birlikte birçok kavram mutluluğu ifade etmede kullanılabilir. Bu kavramlar keskin bir şekilde birbirinden ayrılmamaktadır. Literatürde mutluluk, refah ve öznel iyi oluş kavramlarının iç içe geçtiği ve aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir.

Mutluluk ve yaşam memnuniyeti çalışmaları 1940'lı yıllarda başlayıp günümüze kadar devam etmiştir. Bu araştırmalar farklı birçok merkez tarafından çeşitli yöntemlerle yürütülmüştür. En fazla bilineni ise ABD'de uygulanan "Genel Sosyal Araştırması" ve Avrupa Birliği'nin "Euro-barometre" araştırmalarıdır (Şeker, 2009: 118).

Literatürde geniş bir yer tutan yaşam memnuniyeti kişinin hayatında bir bütün olarak ve/veya özel hayat alanlarının olduğu bilişsel bir değerlendirme olarak tanımlanmaktadır. (Myers ve Diener, 1995). Yaşam memnuniyeti araştırmaları toplumun öznel iyi oluş (subjective well-being) düzeyini ölçmektedir (Gökdemir ve Öztürk, 2018; 201). Mutluluk ve yaşam memnuniyetini araştıran pek çok çalışma ekonomideki standart bilgilere yenisini ekler. Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar gelir, istihdam ve fiyat istikrarı gibi ekonomik değişkenler dışında iyi yönetim sosyal sermaye gibi değişkenlerin memnuniyet üzerindeki büyük etkisine dikkat çekmektedir. Ayrıca bulgular yaş, eğitim, cinsiyet, etnik köken ve ırkların da öznel iyi oluşa etki ettiğini göstermektedir (Frey ve Stutzer, 2000: 3). Ortodoks bir çerçeve içinde bile tamamen gelire odaklanmak refahın ve mutluluğun temel unsurlarını gözden

kaçırmaya neden olabilir. İnsanların tercihleri birbirinden farklı olabilmektedir. Kişi maaşı düşük olan bir işi daha yüksek olan bir işe tercih edebilir. (Graham, 2005: 42) Ekonomideki standart yaşam memnuniyeti ve mutluluk ölçümleri gelire ve yoksulluğa dayalı iken bu çalışmada ekonomik olmayan değişkenlerin de etkisinin incelenmesi planlanmaktadır.

Ulusal yazında mutluluğun belirleyicilerinin incelendiği çalışmaların büyük bir kısmında TÜİK tarafından 2003 yılından itibaren düzenli olarak yapılan yaşam memnuniyeti anketlerinden yararlanıldığı görülmektedir. TÜİK, web sitesinde yaşam memnuniyeti araştırmasının bireylerin genel mutluluk algısını, toplumsal değer yargılarını, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyeti ve kamu hizmetlerindeki memnuniyeti ölçmek, bu memnuniyetin zaman içindeki değişimini izlemek için yapıldığını belirtmektedir. Bu araştırma 2003 yılından itibaren her yıl 18 yaş ve üzeri bireylere çeşitli sorular sorularak gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti araştırmalarına benzer olarak Dünya’da öznel iyi oluşu (subjective well-being) anketlerle ölçen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaları özetlemek gerekirse; Gelişmiş Avrupa Ülkeleri Anketleri (Almanya: German Socio- Economic Panel, İngiltere: British Household Panel Survey, İsveç: Swiss Household Panel, Avustralya: Australian Household Survey, ABD: General Social Survey), Geçiş Ekonomileri (Arnavutluk, Bulgaristan, Litvanya, Romanya, Beyaz Rusya, Polonya, Ukrayna: Life in Transition Survey), Asya’da anketlerin uygulandığı ülkeler (Çin, Hindistan, Şangay, Güney Kore), Afrika ve Ortadoğu’da anketlerin uygulandığı ülkeler (Etyopya, Nijerya, Peru, Güney Afrika, Tanzanya, Latin Amerika, Arjantin, Brezilya, Şili, Meksika, Venezüella), Türkiye (TÜİK yaşam memnuniyeti araştırması), Uluslararası Anketler, World Values Survey, International Social Survey Program, Gallup World Poll, Latino Barometer, European Social Survey, European Values Survey, Euro Barometre (Gökdemir ve Öztürk, 2018: 218).

2. Öznel İyi Oluş

Uluslararası yazında yer alan birçok çalışmaya göre mutluluk zaman içinde artmıştır ve mutluluğun artışında yaşam standartlarındaki iyileşmenin büyük etkisi olmuştur. Mutluluğun yaşam standartları ile olan ilişkisi de iktisatçıların ilgilendiği bir konu haline gelmiştir (Dumludağ vd., 2018: 233).

Mikroekonomide standart mutluluk denklemleri $W_{it} = \alpha + \beta x_{it} + \varepsilon_{it}$ olarak yazılabilir. Denklemden W, t zamanında i kişinin bildirdiği yaşam memnuniyetidir. X vektörü, sosyo-demografik ve sosyoekonomik özellikleri içeren değişkenlerini ifade eder. ε hata terimi gözlenemeyen özellikler ile ölçüm hatalarını gösterir. (Graham, 2005:45).

Ekonomi ile ilgili çalışmalarda bahsedilen mutluluk, felsefe ve psikoloji alanlarındaki tanımlamalardan oldukça farklıdır. Ekonomistler mutluluğun ölçülmesi ile ilgilenirler. Anket yolu ile yaşam memnuniyetinin ölçülmesi ile elde

edilen anlamlı sonuçlar iktisatçıları mutlulukla ilgili çalışmalara yönlendirir. Yapılan bu çalışmalarda sorulan sorularla kişilerin his ve düşünceleri derecelendirilerek sayılara dönüştürülür ve bu sorular “öznel iyi oluş” başlığı altında incelenir. Öznel iyi oluş çalışmaları insanların yaşamlarının iyileştirilmesini amaçlar. (Diener vd., 1985).

Öznel iyi oluş, olumlu duyguların sık sık olması, olumsuz duyguların seyrek olması ve yaşamla ilgili küresel bir memnuniyet duyulmasıdır (Diener, 1984: 547; Andrews ve Withey, 1976). Ed Diener’in bu konuda çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Bu araştırmalar mutluluk ve yaşam memnuniyetinin yaşlı ve genç olma, siyah-beyaz olma, erkek-kadın olma ya da zengin ya da işçi olma ile ilişkisini araştırır. Daha iyi ipuçları kişinin özelliklerini bilmekten gelir. Bu özellikler gelir, yakın ilişkiler, iş deneyimleri, kültür veya inanç olabilir. (Myers and Diener 1995)

Öznel iyi oluşun üç ana özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki öznel olmasıdır. Öznel iyi oluş, kişinin bireysel deneyimlerine dayanır. İkinci özelliği, öznel iyi oluşun pozitif ölçümleri içermesidir. Üçüncüsü ise öznel iyi oluş ölçümlerinin kişinin hayatının tüm yönlerini bir bütün olarak ele almasıdır (Diener, 1984: 543-544). Öznel iyi oluş, bireyin hayatından duyduğu memnuniyetten, hissettiği pozitif duygulardan ve negatif duygular hissetmemesinden oluşan oldukça geniş bir kavramdır (Diener and Lucas, 1999)

Öznel iyi oluşa etki eden faktörlerin neden önemli olduğu öznel iyi oluşun sağladığı bireysel ve toplumsal faydalarla görülebilir. Çalışmalar, yüksek iyi oluşun sosyal ilişkiler, iş ve gelir, sağlık ve yaşam süresi ve toplumsal birçok yararı olduğunu göstermiştir. Sosyal ilişkiler ve öznel iyi oluş arasında karşılıklı bir hareket bulunmaktadır. Sosyal ilişkilerde başarı, yüksek bir öznel iyi oluş getirmektedir. Benzer şekilde yüksek öznel iyi oluşa sahip bireylerin yakın ve destekleyici sosyal ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Öznel iyi oluşun bir diğer yararı yüksek öznel iyi oluşa sahip bireylerin işlerinden zevk almaları, kariyerleri üzerindeki olumlu etkisi ve gelir artışıdır. Öznel iyi oluş, kişilerin sağlıkları ve yaşam süreleri üzerinde de pozitif etkiye sahiptir; yüksek öznel iyi oluş sağlıklı ve uzun yaşam demektir. Öznel iyi oluş sadece bireye yarar sağlamaz, birey üzerinden topluma da fayda sağlar. Yüksek öznel iyi oluş, daha istikrarlı, üretken ve etkin işleyen bir toplum yapısının kaynağıdır (Diener ve Ryan-Çev. Gencer, N., 2018: 2622-2624)

3. Alan Yazın Çalışması

Literatür incelendiğinde yaşam memnuniyeti araştırmalarında benzer ölçümler ve anketler kullanıldığı görülmektedir. Çalışmaların neredeyse tamamı yaşam memnuniyeti ve mutluluğun ölçümünde bireyin kendi değerlendirmelerini anket yoluyla elde etmiştir. Bu benzerlikler, yaşam memnuniyeti araştırmalarının karşılaştırma yapılabilmesine imkân vermektedir. Yaşam memnuniyetinin, yüzyıllar boyu süre gelen savaşların bitmesi ve teknolojik gelişmelerin yaşam koşullarını iyileştirmesi ile arttığı düşünülmektedir. Genel bir diğer kanı ise

gelirin yaşam memnuniyeti ve mutluluğun en önemli belirleyicisi olduğu yönündedir. Gelir diğer değişkenlerle de ilişkilidir.

Ulusal ve uluslararası yazında “Yaşam Memnuniyeti” konusunu inceleyen çalışmalardan bazıları bu bölümde özetlenmiştir:

Larson (1978), yaşlı Amerikalıların yaşam doyumu üzerine 30 yıllık bir araştırma yapmıştır. Çalışma anketlere ve dolayısı ile kişilerin kendi değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu araştırma, öznel iyi oluşun sağlık, sosyoekonomik faktörler, yaş, cinsiyet, ırk, istihdam, medeni durum, ulaşım imkanları, ikamet, aktivite ve sosyal etkileşimle olan ilgisini inceler. Çalışma özellikle sağlık ve düşük gelir faktörlerinin önemi üzerinde durmuştur. Bu iki faktörün öznel iyi oluş üzerindeki etkisi diğer faktörlerden farklıdır. Sağlığın kötü olması ve düşük gelir kişileri olumsuz diğer koşulların etkisine daha da savunmasız bırakmaktadır.

Pavot vd. (1991), çalışmalarında Diener, vd. (1985) tarafından geliştirilen SWLS’yi (Yaşam Memnuniyeti Ölçeği) diğer ölçeklerle karşılaştırmıştır. Diener vd. (1985) yaşam memnuniyetini ölçmek için 5 maddeden oluşan bir ölçek geliştirmişlerdir (1- Hayatım çoğu yönden idealime yakın, 2- Hayat koşullarım mükemmel, 3- Hayatımdan memnunum, 4- Şimdiye kadar hayatta istediğim önemli şeyleri elde ettim, 5- Hayatımı değiştirebilseydim, neredeyse hiçbir şeyi değiştirmezdim). Katılımcılardan, sorulan soruları “Ne kadar katılıyorsun?” sorusuna cevap vermek üzere 1’den 7’ye kadar puanlamaları istenmektedir (7- Kesinlikle katılıyorum, 6 – Katılıyorum, 5- Biraz katılıyorum, 4- Ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 3- Pek katılmıyorum, 2 – Katılmıyorum, 1- Kesinlikle katılmıyorum). Verilen puanların toplanmasıyla kişinin yaşamdan memnuniyeti ile ilgili bir sonuca varılmaktadır (31- 35 puan “Son derece memnunum”, 26-30 puan “Memnunum”, 21-25 puan “Biraz memnunum” ,20 puan “Nötr”, 15 – 19 puan “Biraz memnun değilim”, 10-14 puan Memnun değilim 5 – 9 puan “Hiç memnun değilim”). Pavot vd. ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliğini iki farklı aşamada incelemiştir. İlk aşamada 53-92 yaşları arasında 39 birey, ikinci aşamada Illinois Üniversitesi’nden 150 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonuçları ölçeğin her yaş grubu için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Horley and Lovery (1994), öznel iyi oluş ve yaş ilişkisini incelemiştir. Çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada 1000’den fazla katılımcı incelenmiştir. Çoklu regresyon analizi yapılmış ve yaşın refahın en önemli belirleyicilerinden olduğu bulunmuştur. Katılımcılar 1980 yılında Kanada’da yaşayan kişilerden seçilmiştir. Katılımcıların 691’i kadın, 606’sı erkek ve 24’ünün cinsiyeti bilinmemektedir. Bu kişilerin yaşları 14-95 arasında değişmektedir. Varyans analizi 7 yaş grubu üzerinden yapılmıştır. Yaş grupları 19 ve altı, 20-29, 30-39, 40-49, 50-64, 65-74, 75 ve üstüdür. Bulgular, tüm yaş grupları için yaş grupları arasındaki her artışta yaşamdan memnuniyet ve mutluluğun arttığını göstermiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında ilk görüşmeden 7 yıl sonra görüşülen kişilerden 298’ine posta yolu ile anketler gönderilmiş ve 136 kişi geri dönüş yapmıştır. İlk değerlendirmeden ikinciye kadar geçen sürede

daha genç katılımcıların daha düşük yaşam doyumu ve memnuniyetine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kahneman ve Deaton (2010)'a göre yüksek gelir, kişinin yaşamında olumlu değişikliklere sebep olup refahını arttırabilir. Fakat duygusal açıdan mutlu olmaya yetmeyebilir. Kahneman ve Deaton çalışmalarında öznel iyi oluşu ki farklı çerçevede ele almışlardır. İlki kişilerin hayatını hoş veya tatsız hale getirebilen acı, öfke, stres gibi öznel iyi oluşun duygusal yönü iken ikincisi öznel iyi oluşun bireylerin yaşamlarına dair düşünce ve değerlendirmeleri açısından tanımıdır. Veriler Gallup-Healthways Well-Being Index'inden elde edilmiş ve araştırmada 450.000 kişiye anket yapılmıştır. Çalışma sonuçları gelir ve eğitimin yaşam değerlendirmesi üzerinde güçlü etkileri olduğunu, sağlığın, bakım görmenin, yalnızlık ve ilgisizliğin, sigara içmenin duygusal açıdan iyi olma ile güçlü ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre gelir ile yaşam doyumu arasındaki ilişki gelir ile duygusal açıdan mutluluk arasındaki ilişkiden daha güçlüdür.

Dumludağ ve Gökdemir (2011), etnik azınlıkların öznel iyi oluşlarını gelir ve işsizlik gibi sosyo-ekonomik ve din, kültür, kimlik gibi ekonomik olmayan faktörler açısından incelemişlerdir. Bu faktörleri açıklamak için Hollanda'da yaşayan Türk ve Faslı göçmenlerin mutluluk düzeyleri incelenmiş ve 111 Türk ve 96 Faslı çeşitli anket sorularına cevap vermiştir. Çalışma sonuçlarına göre Hollanda'da yaşayan Türk göçmenlerin yaşamdan memnuniyetleri Faslı göçmenlerinkinden daha düşüktür. Bu iki grubun gelir, işsizlik ve girişimcilik açısından sosyo-ekonomik şartları benzerdir. Bu benzerliğe rağmen mutluluk ve yaşam memnuniyet düzeyindeki farklılık dikkat çekmiş ve bu farklılığın nedeni araştırılmıştır. Ana akım iktisat gelirin mutlulukla doğrudan ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmadan elde edilen önemli bir sonuç ana akım iktisadın tersine ekonomik faktörlerin Türk göçmenlerin yaşam memnuniyetleri üzerinde belirleyici olmadığıdır. İki grup arasındaki yaşam memnuniyeti düzeyinde görülen eşitsizlik ekonomik olmayan faktörlerle açıklanmıştır. Bu faktörler dini inanç, medya, dil, kimlik yani hangi milletten olduğu ve ayrımcılıktır.

Steptoe vd. (2015), öznel iyi oluş, sağlık ve yaş ilişkisini araştırmıştır. Çalışma, öznel iyi oluşu değerlendirici refah (yaşam doyumu), hedonik refah (mutluluk, üzüntü, öfke, stres, acı) ve eudomonik refah (yaşamın anlamı ve amacı) olmak üzere üç yönüyle incelemiştir. 160'dan fazla ülkede gerçekleştirilen Gollup Dünya Anketleri kullanılmış ve yaşın öznel iyi oluş üzerinde önemli etkisi olduğu belirtilmiştir. Çalışma bulguları İngilizce konuşulan yüksek gelirli ülkelerde iyi olma ve yaş arasındaki ilişkinin "U" şeklinde olduğunu ve 45-54 yaş grubunun en düşük iyi oluş seviyesine sahip olduğunu göstermiştir. Bu tespit evrensel olmayıp bazı ülkeler için farklı bulunmuştur. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da yaş arttıkça refah düzeyi azalmıştır. Latin Amerika'da da benzer bir durum tespit edilirken Sahra Çölü'nün güneyinde yer alan Sahra Altı Afrika'da öznel iyi oluşun yaşla çok ilgili olmadığı belirtilmiştir.

Çirkin ve Göksel (2016) mutluluk ve yaşam doyumunu öznel iyi oluşun bileşenleri olarak tanımlamışlardır. Çalışmalarında mutluluk üzerinde etkisi olabileceği düşünülen sosyal, ekonomik ve demografik değişkenlerin etkisini incelemişlerdir. Çalışmada özellikle gelir-mutluluk ilişkisi üzerinde durulmuştur. Anketlerden elde edilen veriler analiz edilirken sıralı probit yönteminden yararlanılmıştır. Cinsiyetin kadın olması, mutluluk ve yaşam doyumunu pozitif etkilemiştir. Yaş ve çocuk sayısı arttıkça yaşam doyumunu ve mutluluk negatif olarak etkilenmektedir. Eğitim arttıkça mutluluk ve yaşam doyumunu artmış ve bu durum eğitimdeki artışın gelirden artışa yol açması ile açıklanmıştır. Çalışmanın ana değişkeni olan gelir ile mutluluk değişkeni ilişkisi anlamsız fakat yaşam doyumunu ilişkisi anlamlı ve pozitiftir. Gelir ve mutluluk ilişkisinin anlamsız olması çeşitli teorilerle açıklanmıştır. Bunlardan ilki görece gelir kavramıdır. Bu teoriye göre kişinin mutlak geliri yerine bulunduğu toplumdaki bireylerin gelirleriyle karşılaştırma yaptığında tatmin olup olmaması önem taşımaktadır. Bir diğer teoriye göre ise mutluluk kavramı herkes için farklı tanımlanmakta ve kişi için gelir mutluluk kaynağı olarak görülmemektedir. Başka bir teori ise artan aspirasyon seviyesi ve adaptasyon yeteneği dolayısı ile kişinin gelirinde ortaya çıkan artışın önceleri mutluluğa neden olması fakat zamanla yeni gelire alışılması ve artık mutlu etmemesidir.

Aslangiray'ın (2016)'nın çalışmasında TÜİK Yaşam Memnuniyetleri Araştırması üzerinden yaşam memnuniyetinin belirleyicileri incelenmiş ve uluslararası memnuniyet araştırmaları ile TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada ESS(European Social Survey: Avrupa Sosyal Taraması), EBRD (The European Bank for Reconstruction and Development) Yaşam Memnuniyet Araştırması, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Yaşam Memnuniyeti Araştırması ve OECD (Organisation For Economic Cooperation And Development: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) How is life? araştırmaları yer almaktadır. TÜİK araştırmasının diğer araştırmalardan önemli bir farkının TÜİK araştırmalarında siyaset ve kullanılan web sitelere ilişkin sorular sorulmadığı görülmüştür. Ayrıca TÜİK anketlerinde diğerlerinden farklı olarak yurtdışından Türkiye'ye yaşamak için gelen insanlarla birlikte yaşamaktan memnun olup olunmadığına dair ve dini inanca ilişkin soruların yer almadığı görülmüştür. Çalışmada yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde ikili lojistik regresyon, sıralı lojistik regresyon ve doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır. Hanece yaşayan kişi sayısının artışı yaşam memnuniyetini azaltırken, konut sahipliği yaşam memnuniyetini arttırmaktadır. Hane halkı geliri ve bu gelirin ihtiyaçları karşılama düzeyi de yaşam memnuniyeti ile pozitif bir ilişkiye sahiptir. Kişilere ait özelliklerden yaş, yaşam memnuniyeti ile ilişkili olsa da ilişki derecesi çok büyük değildir. Çalışma bulgularına göre Türkiye'de yaşam memnuniyetini etkileyen en önemli faktör sağlık olarak bulunmuştur. Sağlık hizmetleri başta olmak üzere kamu hizmetleri de yine yaşam memnuniyetini belirleyen önemli faktörler olarak tespit edilmiştir.

Yücel (2017), TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerini kullanarak bireylerin yaşam memnuniyetlerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Bu faktörlerin belirlenmesinde CART Ve CHAİD algoritmalarını kullanmıştır. Çalışma bulgularına göre mutluluğun en önemli belirleyicisi gelecekte umutlu olmaktır. Gelecekte umutlu olmayan ve gelirinden memnun olmayan kadınların mutsuzluk düzeyleri orta iken aynı durumdaki erkeklerin mutsuzluk seviyeleri oldukça yüksektir. Yazar, bu farklılığı erkeklerin paraya kadınlardan daha fazla önem vermesi ile açıklamıştır. Çalışmanın önemli bir diğer sonucu da en yüksek memnuniyet puanına sahip kişilerin kamuda çalışıyor olmasıdır. Kamuda çalışan kişilerin memnuniyet puanları, özel sektörde çalışanlardan, özel sektörde çalışan kişilerin memnuniyet puanları ise hiç çalışmayanlardan yüksektir.

Servet (2017) Türkiye'deki mutluluğun zaman içindeki değişimini inceleyerek Türkiye'de mutluluğu hangi değişkenlerin etkilediğini araştırmıştır. Çalışmasında TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile elde edilen 2004 yılı verileri ile 2014 yılı verilerini karşılaştırmıştır. Mutluluk ile mutluluğu etkileyebileceği düşünülen ekonomik ve sosyodemografik faktörler arasındaki ilişki saptanırken sıralı logit analizinden faydalanılmıştır. 2004 yılında 18 yaş ve üstü 6714 kişi, 2014 yılında 7984 kişi ile görüşülmüştür. Çalışmanın önemli bulgularından biri 2004 yılında evli olmanın mutluluk üzerindeki pozitif etkisinin 2014 yılında önemli ölçüde azalmasıdır. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise erkeklerin mutluluk düzeylerinin zaman içinde artmış olması ve kişilerin yaşlandıkça daha mutlu olmalarıdır. Yazar, yaş aldıkça kişilerin beklentilerinin azalmasını mutluluğun artışının sebebi olarak açıklamıştır.

Duman ve Başkaya (2017)'ya göre kişilerin yaşam memnuniyeti kişinin refah düzeyini belirleyen nesnel faktörler ve öznel faktörlerle birlikte belirlenmektedir. Çalışmada her iki faktörü de temsil edeceği düşünülen değişkenleri içeren anketler kullanılmıştır. Bulgularla cinsiyet, yaş aralığı, medeni durum, çocuk sayısı ve iş yerindeki pozisyonunun yaşam memnuniyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı, eğitim seviyesi, çalışma statüsü, çalışma biçimi(vardiya), sendikalılık durumu, gelir durumu, kıdem, çalışma saati ve dindarlık değişkenlerinin yaşam memnuniyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Aysan (2018), farklı rejimlerle yönetilen Avrupa ülkeleri ile Türkiye'yi öznel iyi oluş açısından karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmalar yapılırken Avrupa'da yaşayan bireylerin yaşamlarıyla ilgili değerlendirmelerini ve mutluluk düzeylerini ve yaşam kalitesini araştıran ve dört yılda bir kişilerin evlerinde ve yüz yüze gerçekleştirilen saha çalışması olan Avrupa Yaşam Koşulları Araştırması (EQLS, 2012) anket verileri kullanılmıştır. Anketlerde hedef kitle 18 yaş ve üzeri kişilerdir. Verileri kullanılan 2012 yılında 43.636 kişi anketlere katılmıştır. Araştırmaya konu olan ülkeler AB'ye üye 28 ülke ve üye olmayan 6 ülkedir ki bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Refah rejimleri arasındaki farkların anlamlılığı için tek faktörlü varyans analizi kullanılmıştır. Hangi gruplar arasında farklılaştırma olduğunun tespiti için ise çoklu karşılaştırma testleri yapılmıştır.

Bütün ülkeler için yaşamdan memnun olanların oranı %78 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın yüksekliği açıklanırken literatürde geçim sınırının üzerindeki kişilerin yaşamdan memnuniyetlerinin fazla olmasına atıfta bulunulmuştur. Sosyal Demokrat, Liberal, Muhafazakâr, Güney Avrupa grupları, Post-Sosyalist ülkeler ve Türkiye yaşamdan memnuniyet ortalamalarında Türkiye 6,61 skorla son sırada yer almaktadır. Analizlerde gelişmiş refah kurumlarına sahip olan ve refah harcamalarının yüksek olduğu ülkelere yaşamdan memnuniyet ve mutluluğun refah seviyesi düşük bölgelere göre fazla olduğunu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonuçları refahın mutlulukla doğrudan ve önemli ölçüde büyük bir ilişkisi olduğunu ortaya oymuştur.

4. Uygulama

4.1. Veri

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından, 2018 yılında yapılan Yaşam Memnuniyeti Araştırması aracılığıyla elde edilen anket verileri kullanılmıştır. Yaşam memnuniyeti araştırmalarının amaçları arasında kişilerin temel yaşam alanlarındaki memnuniyetlerini, genel mutluluk algılarını, toplumsal değerlerini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetlerini ölçmek yer almaktadır. Çalışmanın örneklem büyüklüğü Türkiye bazında tahmin üretebilecek şekilde tasarlanmaktadır. Çalışmaya 18 yaş üzeri bireyler dahil edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, [TUIK], 2020). Bu çalışmaya Yaşam Memnuniyeti Anketi'ne 2018 yılında katılan 9719 kişi dahil edilmiştir.

4.2. Değişkenler

Bu çalışmada kullanılan bağımlı değişken kişilerin yaşam memnuniyet düzeyleridir. Bu değişken "Bir bütün olarak düşündüğünüzde, son zamanlardaki yaşam memnuniyetinizi 0 ile 10 arasında derecelendiriniz ("0: Hiç memnun değil" ... "10: Çok memnun)." ifadesiyle ölçülmüştür. Çalışma dahilinde, 0 hiç memnun değil, 1-2-3-4 memnun değil, 5 ne memnun ne memnun değil, 6-7-8-9 memnun ve 10 çok memnun olmak üzere kategorize edilmiştir.

Çalışmada yer alan bağımsız değişkenler literatür taraması akabinde kıkare analizleri yapılarak modele dahil edilmiştir. Çalışma dahilinde kişilerin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olabilecek sosyodemografik, ekonomik, kişisel faktörler bağımsız değişken olarak alınmıştır. Yaş (18-27,28-37, 38-47, 48-57, 58-67, 68 ve +), cinsiyet, eğitim seviyesi (okul bitirmemiş, ilkokul mezunu, ortaokul-ilköğretim mezunu, lise mezunu, yüksekokul-fakülte mezunu, lisansüstü-5 veya 6 yıllık fakülte mezunu), medeni durum (evli, bekar, eşi ölmüş-boşanmış) değişkenleri sosyodemografik faktörlerdir. Kişinin çalışma durumu (çalışıyor, çalışmadı fakat işi ile ilgisi devam ediyor-çalışmıyor), aylık gelir düzeyinden memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil) değişkenleri ekonomik değişkenlerdir. Kişinin sağlığından duyduğu memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil), aldığı eğitimden duyduğu memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil, eğitim almadı), sosyal hayatından duyduğu

memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil) kişinin asayiş hizmetlerinden duyduğu memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil, fikri yok) ve sosyal güvenlik kurumunun hizmetlerinden duyulan memnuniyet (çok memnun, memnun, orta, memnun değil, hiç memnun değil, fikri yok) değişkenleri kişisel faktörlerdir.

Belirtmek gerekir ki çalışmada yer alan ordinal ve nominal değişkenler sıralı lojistik regresyon, sıralı probit regresyon ve multinominal probit regresyon modellerinde ele alınan tüm değişkenleri kategorilerinin etkisinin tespiti için kukla değişken olarak tanımlanmıştır (Alkan ve Abar, 2020).

4.3. Araştırma Yöntemi

Çalışmada veri düzenlemesi için Microsoft Excel, ki-kare analizleri için SPSS 20, sıralı lojistik regresyon, sıralı probit regresyon ve multinominal lojistik regresyon analizleri için Stata 14.1 programları kullanılmıştır.

Çalışma dahilinde ilk önce araştırmaya katılan kişilerin yaşam memnuniyeti düzeylerine göre frekans ve yüzdeleri akabinde yaşam memnuniyeti ile modele dahil edilen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için ki-kare bağımsızlık testi son olarak da yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olabilecek faktörleri belirlemek için sıralı lojistik regresyon, sıralı probit regresyon ve multinominal lojistik regresyon analizi uygulanmıştır.

5. Bulgular

5.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Ki-kare Testleri

Bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olabilecek olan faktörlere ilişkin bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir. Çalışmadaki bireylerin %22,21’inin 38-47 yaş aralığındadır. Erkeklerin oranı %46,31 kadınların oranı %53,69’dur. Çalışma dahilindeki bireylerin büyük kısmı (%74,02) evlidir. Bireylerin %34,4’ü ilkökul mezunu iken sadece %1,6’sı lisansüstü-5 veya 6 yıllık fakülte mezunudur. Bireylerin %54,3’ü bir işte çalışmamaktadır. Bireylerin %40,4’ü hanenin aylık gelirinden memnun ve çok memnun olduğu, %69,9’u sağlığından memnun ve çok memnun olduğu, %54,7’sinin aldığı eğitimden memnun ve çok memnun olduğu, %47,3’ünün sosyal hayatından memnun ve çok memnun olduğu, %74,97’sinin asayiş hizmetlerinden memnun ve çok memnun olduğu, %62,8’inin sosyal güvenlik hizmetlerinden memnun ve çok memnun olduğu tespit edilmiştir.

Ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarına göre bireylerin yaşam memnuniyeti ile sosyodemografik göstergeler, ekonomik göstergeler ve kişisel göstergeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bireylerin Yaşam Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi

Tablo 1. Yaşam Memnuniyetine İlişkin Bulgular

Değişkenler	f(%)	Yaşam Memnuniyeti Düzeyi					P
		Hiç Memnun Değil	Memnun Değil	Orta	Memnun	Çok Memnun	
Sosyodemografik göstergeler							
<i>Yaş</i>							
18-27	17,04	54 (%17,5)	368 (%14,9)	370 (%14,2)	789 (%20,1)	75 (%18,1)	0,000
28-37	20,21	65 (%21)	483 (%19,6)	454 (%17,4)	882 (%22,5)	80 (%19,3)	
38-47	22,21	66 (%21,4)	524 (%21,2)	595 (%22,8)	897(%22,9)	77 (%18,6)	
48-57	18,05	66 (%21,4)	483(%19,6)	507 (%19,5)	613 (%15,6)	85 (%20,5)	
58-67	12,07	40 (%12,9)	289 (%11,7)	363 (%13,9)	419 (%10,7)	62 (%10,5)	
68 ve fazlası	10,42	18 (%5,8)	320 (%13)	315 (%12,1)	325 (%8,3)	35 (8,5)	
<i>Cinsiyet</i>							
Erkek	46,31	179 (%57,9)	1110 (%45)	1134 (%43,5)	1918 (%48,9)	160 (%38,6)	0,000
Kadın	53,69	130 (%42,1)	1357 (%55)	1470 (56,5)	2007 (%51,1)	254 (%61,4)	
<i>Medeni Durum</i>							
Hiç Evlenmedi	16,41	54 (%17,5)	382 (%15,5)	341 (%13,1)	756 (%19,3)	62 (%15)	0,000
Evli	74,02	216 (%69,9)	1761 (%71,4)	1998 (%76,7)	2892 (%73,7)	327 (%79)	
Boşandı-Eşi Öldü	9,57	39 (%12,6)	324 (%13,1)	265 (%10,2)	277 (%7,1)	25 (%6)	
<i>Eğitim Durumu</i>							
Bir Okul Bitirmedi	13,44	39 (12,6)	506 (%20,5)	429 (%16,5)	284 (%7,2)	48 (%11,4)	0,000
İlkokul	34,14	123 (%39,8)	906 (%36,7)	1040 (%39,9)	1080 (%27,5)	169 (%40,8)	
Ortaokul	14,42	58 (%18,8)	348 (%14,1)	404 (%15,5)	523 (%13,3)	68 (%16,4)	
Lise	20,07	51 (%16,5)	401 (%16,3)	450 (%17,3)	965 (%24,6)	84 (%20,3)	
Yüksekokul, Lisans	16,37	34 (%11)	285 (%11,6)	265 (%10,2)	967 (%24,6)	40 (%9,7)	
Lisansüstü-5 veya 6							
Yıllık Fakülte	1,56	4 (%1,3)	21 (%0,9)	16 (%0,6)	106 (%2,7)	5 (%1,2)	

Tablo 1 Devamı: Yaşam Memnuniyetine İlişkin Bulgular

Ekonomik göstergeler							
<i>Çalışma Durumu</i>							
Çalışıyor	45,66	163 (%52,8)	1022 (%41,4)	1076 (%41,3)	1997 (%50,9)	180 (%43,5)	0,000
Çalışmadı Fakat İşi ile İlgisi Devam Ediyor-Çalışmıyor	54,34	146 (%47,2)	1445 (%58,6)	1528 (%58,7)	1928 (%49,1)	234 (%56,5)	
<i>Gelir Düzeyinden Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	2,05	3 (%1)	20 (%0,8)	30 (%1,2)	108 (%2,8)	38 (%9,2)	0,000
Memnun	38,39	35 (%11,3)	623 (%25,3)	869 (%33,4)	1982 (%50,5)	222 (%53,6)	
Orta	22,93	30 (%9,7)	508 (%20,6)	681 (%26,2)	932 (%23,7)	78 (%18,8)	
Memnun Değil	30,00	175 (%56,6)	1010 (%40,9)	885 (%34)	778 (%19,8)	68 (16,4)	
Hiç Memnun Değil	6,63	66 (%21,4)	306 (%12,4)	139 (%5,3)	125 (%3,2)	8 (%1,9)	
Kişisel göstergeler							
<i>Sağlıktan Duyulan Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	6,71	17 (%5,5)	99 (%4)	104 (%4)	360 (%9,2)	72 (%17,4)	0,000
Memnun	62,25	131 (%42,4)	1329 (%53,9)	1624 (%62,4)	2705 (%68,9)	261 (%63)	
Orta	18,62	58 (%18,8)	529 (%21,1)	549 (%21,1)	625 (%15,9)	49 (%11,8)	
Memnun Değil	10,72	77 (%24,9)	435 (%17,6)	286 (%11)	215 (%5,5)	29 (%7)	
Hiç Memnun Değil	1,70	26 (%8,4)	75 (%3)	41 (%1,6)	20 (%0,5)	3 (%0,7)	
<i>Alınan Eğitimden Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	2,98	4 (%1,3)	39 (%1,6)	46 (%1,8)	167 (%4,3)	34 (%8,2)	0,000
Memnun	51,72	122 (%39,5)	1045 (%42,4)	1336 (%51,3)	2289 (%58,3)	235 (%56,8)	
Orta	13,53	56 (%18,1)	409 (%16,6)	307 (%11,8)	503 (%12,8)	40 (%9,7)	
Memnun Değil	20,61	87 (%28,2)	579 (%23,5)	584 (%22,4)	685 (%17,5)	68 (%16,4)	
Hiç Memnun Değil	4,04	20 (%6,5)	137 (%5,6)	105 (%4)	119 (%3)	12 (%2,9)	
Eğitim almadı	7,11	20 (%6,5)	258 (%10,5)	226 (%8,7)	162 (%4,1)	25 (%6)	

Bireylerin Yaşam Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi

Tablo 1 Devamı: Yaşam Memnuniyetine İlişkin Bulgular

<i>Sosyal Hayattan Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	1,77	1 (%0,3)	20 (%0,8)	23 (%0,9)	97 (%2,5)	31 (%7,5)	0,000
Memnun	45,49	66 (%21,4)	761 (%30,8)	1139 (%43,7)	2177 (%55,5)	278 (%67,1)	
Orta	22,41	41 (%13,3)	603 (%24,4)	630 (%24,2)	854 (%21,8)	50 (%12,1)	
Memnun Değil	25,60	152 (%49,2)	889 (%36)	687 (%26,4)	713 (%18,2)	47 (%11,4)	
Hiç Memnun Değil	4,73	49 (%15,9)	194 (%7,9)	125 (%4,8)	84 (%2,1)	8 (%1,9)	
<i>Asayiş Hizmetlerinden Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	4,37	8 (%2,6)	75 (%3)	102 (%3,9)	196 (%5)	44 (%10,6)	0,000
Memnun	70,60	159 (%51,5)	1693 (%68,6)	1872 (%71,9)	2837 (%72,3)	301 (%72,7)	
Orta	10,00	42 (%13,6)	251 (%10,2)	248 (%9,5)	408 (%10,4)	23 (%5,6)	
Memnun Değil	7,45	60 (%19,4)	204 (%8,3)	169 (%6,5)	273 (%7)	18 (%4,3)	
Hiç Memnun Değil	1,37	14 (%4,5)	49 (%2)	25 (%1)	44 (%1,1)	1 (%0,2)	
Fikri Yok	6,20	26 (%8,4)	195 (%7,9)	188 (%7,2)	167 (%4,3)	27 (%6,5)	
<i>Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetlerinden Memnuniyet</i>							
Çok Memnun	2,24	3 (%1)	37 (%1,5)	41 (%1,6)	108 (%2,8)	29 (%7)	0,000
Memnun	60,62	139 (%45)	1367 (%55,4)	1573 (%60,4)	2536 (%64,6)	277 (%66,9)	
Orta	11,22	43 (%13,9)	303 (%12,3)	259 (%9,9)	464 (%11,8)	21 (%5,1)	
Memnun Değil	8,10	55 (%17,8)	241 (%9,8)	207 (%7,9)	266 (%6,8)	18 (%4,3)	
Hiç Memnun Değil	1,27	19 (%6,1)	44 (%1,8)	24 (%0,9)	34 (%0,9)	2 (%0,5)	
Fikri Yok	16,56	50 (%16,2)	475 (%19,3)	500 (%19,2)	517 (%13,2)	67 (%16,2)	

5.2. Model Tahmini

Çalışmada yer alan bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek için sıralı lojistik regresyon, sıralı probit regresyon ve multinominal probit regresyon modelleri kullanılmıştır ve bu modellerde kullanılan bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının olup olmadığı varyans büyütme faktörleri (Vif) aracılığıyla incelenmiştir. Varyans büyütme faktörünün 5 ile 10 aralığında olması orta dereceli çoklu doğrusal bağlantıya işaret ederken, 10 ve fazla olması yüksek çoklu doğrusal bağlantıya işaret etmektedir (Alkan ve Abar, 2020). Çalışmada çoklu doğrusal bağlantı problemi olan bağımsız değişken bulunmamaktadır.

Sıralı lojistik regresyon modeli ve sıralı probit modellerinin sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Sıralı Lojistik Regresyon Modeli ve Sıralı Probit Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	OLOGIT			OPROBIT		
	β	Std. hata	P	β	Std. hata	P
Sosyodemografik göstergeler						
<i>Yaş (referans: 68 ve fazlası)</i>						
18-27	-0,042	0,101	0,673	-0,052 ^a	0,058	0,371
28-37	-0,014	0,088	0,877	-0,021 ^a	0,051	0,676
38-47	0,098	0,084	0,246	0,042 ^a	0,049	0,394
48-57	-0,027	0,082	0,740	-0,023 ^a	0,047	0,635
58-67	0,069	0,083	0,405	0,043 ^a	0,048	0,374
<i>Cinsiyet (referans: erkek)</i>						
Kadın	0,197 ^a	0,046	0,000	0,126 ^a	0,026	0,000
<i>Medeni Durum (referans: evli)</i>						
Hiç Evlenmedi	-0,254 ^a	0,070	0,000	-0,133 ^a	0,040	0,001
Boşandı-Eşi Öldü	-0,324 ^a	0,070	0,000	-0,196 ^a	0,041	0,000
<i>Eğitim Durumu (referans: bir okul bitirmede)</i>						
İlkokul	0,473 ^a	0,086	0,000	0,257 ^a	0,050	0,000
Ortaokul	0,645 ^a	0,099	0,000	0,355 ^a	0,057	0,000
Lise	1,027 ^a	0,096	0,000	0,546 ^a	0,056	0,000
Yüksekokul, Lisans	1,193 ^a	0,101	0,000	0,619 ^a	0,058	0,000
Lisansüstü-5 veya 6 Yıllık Fakülte	1,415 ^a	0,183	0,000	0,723 ^a	0,105	0,000
Ekonomik göstergeler						
<i>Çalışma Durumu (referans: çalışmıyor)</i>						
Çalışıyor	-0,004	0,047	0,932	-0,007	0,027	0,795
<i>Gelir Düzeyinden Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,702 ^a	0,167	0,000	0,364 ^a	0,091	0,000
Memnun	0,300 ^a	0,053	0,000	0,160 ^a	0,030	0,000
Memnun Değil	-0,559 ^a	0,054	0,000	-0,330 ^a	0,032	0,000
Hiç Memnun Değil	-0,977 ^a	0,090	0,000	-0,556 ^a	0,052	0,000

Tablo 2 Devamı: Sıralı Lojistik Regresyon Modeli ve Sıralı Probit Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Kişisel göstergeler						
<i>Sağlıktan Duyulan Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,695 ^a	0,096	0,000	0,375 ^a	0,054	0,000
Memnun	0,210 ^a	0,052	0,000	0,124 ^a	0,030	0,000
Memnun Değil	-0,447 ^a	0,074	0,000	-0,246 ^a	0,043	0,000
Hiç Memnun Değil	-0,796 ^a	0,159	0,000	-0,446 ^a	0,089	0,000
<i>Alınan Eğitimden Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,371 ^a	0,139	0,007	0,229 ^a	0,077	0,003
Memnun	0,228 ^a	0,060	0,000	0,138 ^a	0,035	0,000
Memnun Değil	0,274 ^a	0,068	0,000	0,153 ^a	0,039	0,000
Hiç Memnun Değil	0,255 ^b	0,111	0,022	0,133 ^b	0,064	0,038
Eğitim almadı	0,370 ^a	0,116	0,001	0,202 ^a	0,068	0,003
<i>Sosyal Hayat Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,758 ^a	0,178	0,000	0,404 ^a	0,097	0,000
Memnun	0,341 ^a	0,052	0,000	0,198 ^a	0,030	0,000
Memnun Değil	-0,272 ^a	0,056	0,000	-0,165 ^a	0,033	0,000
Hiç Memnun Değil	-0,536 ^a	0,103	0,000	-0,305 ^a	0,059	0,000
<i>Asayiş Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,167	0,125	0,181	0,098	0,072	0,172
Memnun	0,072	0,068	0,290	0,050	0,039	0,202
Memnun Değil	-0,222 ^b	0,095	0,020	-0,132 ^b	0,054	0,015
Hiç Memnun Değil	-0,44 ^b	0,179	0,014	-0,238 ^b	0,102	0,020
Fikri Yok	0,033	0,102	0,748	0,019	0,059	0,747
<i>Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>						
Çok Memnun	0,263	0,164	0,109	0,182 ^b	0,092	0,048
Memnun	0,096	0,066	0,148	0,069 ^c	0,038	0,071
Memnun Değil	-0,097	0,090	0,284	-0,045	0,052	0,388
Hiç Memnun Değil	-0,596 ^a	0,190	0,002	-0,309 ^a	0,105	0,003
Fikri Yok	0,098	0,079	0,215	0,069	0,046	0,134
Cut 1	-2,680	0,147		-1,471	0,083	
Cut 2	0,066	0,137		-0,007	0,080	
Cut 3	1,404	0,138		0,791	0,080	
Cut 4	4,604	0,148		2,544	0,084	
OLOGIT: Sıralı Lojistik Regresyon						
OPROBIT: Sıralı Probit Regresyon						
^a p<.01; ^b p<.05; ^c p<.10						

Sıralı lojistik regresyon ve sıralı probit regresyon modellerinin önemli varsayımı olan paralel eğriler varsayımının geçerliliği test edilmiştir. Akabinde paralel eğriler varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2 = 526,9$; $df = 123$; $p = 0,000$).

Paralel eğriler varsayımı sağlanmadığından ötürü bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlerin tespiti için multinominal probit regresyon modeli kullanılmıştır. Multinominal probit modelinin sonuçları ve varyans büyütme faktörleri Tablo 3’de yer almaktadır. Modelde bağımlı değişkenin “memnun” kategorisi referans kategori olarak alınmıştır.

Tablo 3: Multinominal Probit Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Hiç Memnun Değil		Memnun Değil		Orta		Çok Memnun		Vif
	β	Std. hata	β	Std. hata	β	Std. hata	β	Std. hata	
Sosyodemografik göstergeler									
<i>Yaş (referans: 68 ve fazlası)</i>									
18-27	0,615 ^a	0,206	0,048	0,111	-0,081	0,108	0,080	0,169	3,96
28-37	0,385 ^b	0,184	0,059	0,097	-0,093	0,094	0,128	0,149	3,45
38-47	0,210 ^b	0,178	-0,065	0,093	-0,061	0,090	0,058	0,144	3,42
48-57	0,399 ^b	0,173	0,097	0,091	0,035	0,088	0,235 ^c	0,139	2,79
58-67	0,354 ^b	0,176	-0,091	0,093	-0,004	0,089	0,214	0,139	2,06
<i>Cinsiyet (referans: erkek)</i>									
Kadın	-0,330 ^a	0,086	-0,101 ^b	0,050	0,003	0,048	0,245 ^a	0,076	1,41
<i>Medeni Durum (referans: evli)</i>									
Hiç Evlenmedi	0,191	0,126	0,271 ^a	0,075	0,082	0,074	0,006	0,115	1,77
Boşandı-Eşi Öldü	0,418 ^a	0,126	0,280 ^a	0,077	0,055	0,077	-0,140	0,130	1,20
<i>Eğitim Durumu (referans: bir okul bitirmede)</i>									
İlkokul	-0,322 ^c	0,171	-0,653 ^a	0,098	-0,411 ^a	0,098	-0,260 ^c	0,151	4,78
Ortaokul	-0,569 ^a	0,192	-0,877 ^a	0,112	-0,526 ^a	0,110	-0,375 ^b	0,170	3,43
Lise	-1,027 ^a	0,191	-1,235 ^a	0,109	-0,930 ^a	0,107	-0,670 ^a	0,165	4,18
Yüksekokul, Lisans	-1,242 ^a	0,202	-1,471 ^a	0,114	-1,306 ^a	0,112	-1,238 ^a	0,180	3,86
Lisansüstü-5 veya 6 Yıllık	-1,125 ^a	0,362	-1,673 ^a	0,210	-1,730	0,216	-1,219 ^a	0,324	1,36
Ekonomik göstergeler									
<i>Çalışma Durumu (referans: çalışmıyor)</i>									
Çalışıyor	0,164 ^c	0,087	-0,014	0,051	-0,029	0,050	0,056	0,076	1,50
<i>Gelir Düzeyinden Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	0,251	0,338	-0,366 ^c	0,189	-0,404 ^b	0,174	0,425 ^c	0,191	1,33
Memnun	-0,217 ^c	0,128	-0,268 ^a	0,058	-0,359	0,055	-0,043	0,085	1,81
Memnun Değil	0,871 ^a	0,110	0,503 ^a	0,059	0,239	0,058	0,072	0,098	1,74
Hiç Memnun Değil	1,158 ^a	0,148	0,823 ^a	0,098	0,098	0,103	-0,023	0,196	1,36
Kişisel göstergeler									
<i>Sağlıktan Duyulan Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	-0,192	0,174	-0,494 ^a	0,105	-0,484 ^a	0,102	0,356 ^a	0,136	1,48
Memnun	-0,228 ^b	0,100	-0,170 ^a	0,057	-0,093 ^c	0,056	0,091	0,094	1,79
Memnun Değil	0,671 ^a	0,123	0,470 ^a	0,082	0,180 ^b	0,083	0,360 ^a	0,139	1,45
Hiç Memnun Değil	1,241 ^a	0,230	0,664 ^a	0,192	0,373 ^c	0,199	0,407	0,348	1,10

Tablo 3 Devamı: Multinomial Probit Modeli Tahmin Sonuçları

<i>Alınan Eğitimden Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	-0,548 ^c	0,308	-0,291 ^c	0,153	-0,009	0,148	0,265	0,186	1,39
Memnun	-0,228 ^b	0,108	-0,231 ^a	0,064	0,089	0,065	0,100	0,106	2,46
Değil	-0,277 ^b	0,119	-0,290 ^a	0,074	0,012	0,074	-0,025	0,123	2,11
Hiç Memnun	-0,285	0,187	-0,257 ^b	0,121	-0,065	0,122	-0,124	0,204	1,32
Eğitim almadı	-0,396 ^c	0,230	-0,442 ^a	0,131	-0,164	0,132	-0,165	0,208	2,54
<i>Sosyal Hayat Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	-0,487	0,486	-0,354 ^c	0,195	-0,379 ^b	0,190	0,560 ^a	0,208	1,32
Memnun	-0,031	0,113	-0,308 ^a	0,057	-0,124 ^b	0,055	0,323 ^a	0,092	1,86
Değil	0,532 ^a	0,108	0,242 ^a	0,062	0,088	0,062	0,104	0,113	1,73
Hiç Memnun	0,907 ^a	0,161	0,480 ^a	0,115	0,404 ^a	0,118	0,365 ^c	0,212	1,30
<i>Asayiş Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	-0,328	0,251	-0,054	0,141	0,053	0,132	0,194	0,193	1,76
Memnun	-0,264 ^b	0,120	0,016	0,075	-0,045	0,073	0,123	0,130	2,64
Değil	0,318 ^b	0,148	0,164	0,103	0,031	0,102	0,105	0,183	1,69
Hiç Memnun	0,257	0,259	0,298	0,190	-0,056	0,202	-0,528	0,533	1,15
Fikri Yok	0,022	0,180	0,121	0,115	0,077	0,112	0,291	0,183	1,71
<i>Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>									
Çok Memnun	-0,318	0,360	-0,132	0,179	-0,172	0,172	0,374 ^c	0,223	1,50
Memnun	-0,120	0,120	-0,094	0,072	0,003	0,072	0,201	0,132	2,88
Değil	0,158	0,146	0,056	0,097	0,124	0,098	0,210	0,183	1,66
Hiç Memnun	0,669 ^a	0,251	0,288	0,198	0,194	0,211	0,125	0,431	1,14
Fikri Yok	-0,088	0,145	-0,108	0,087	0,075	0,086	0,195	0,152	2,43
Sabit	-1,472	0,276	0,786	0,152	0,523	0,151	-2,021	0,261	
Log-likelihood	-11436,937			P	0,000				
AIC	23209,875			N	9719				
BIC	24416,424								

^ap<.01; ^bp<.05; ^cp<.10

Tahmin edilen multinomial probit regresyon modeli istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur (P<0,000). Modelin tahmini neticesinde marjinal etkiler yardımıyla değişkenler yorumlanacaktır. Tablo 4’de yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin marjinal etkileri ve standart hataları gösterilmektedir.

Tablo 4: Multinomial Probit Model Marjinal Etkiler

Değişkenler	Hiç Memnun Değil		Memnun Değil		Orta		Memnun		Çok Memnun	
	ME	Std. hata	ME	Std. hata	ME	Std. hata	ME	Std. hata	ME	Std. hata
Sosyodemografik göstergeler										
<i>Yaş (referans: 68 ve fazlası)</i>										
18-27	1,302	0,422	0,042	0,099	-0,137	0,092	-0,030	0,073	0,104	0,307
28-37	0,840	0,390	0,069	0,086	-0,141	0,078	-0,015	0,064	0,226	0,267
38-47	0,534	0,382	-0,058	0,084	-0,050	0,074	0,030	0,061	0,161	0,259
48-57	0,754	0,370	0,050	0,080	-0,036	0,072	-0,081	0,061	0,335	0,248
58-67	0,788	0,373	-0,132	0,085	-0,007	0,072	-0,001	0,061	0,414	0,245

Tablo 4 Devamı: Multinomial Probit Model Marjinal Etkiler

<i>Cinsiyet (referans: erkek)</i>										
Kadın	-0,670	0,169	-0,111	0,045	0,038	0,042	0,037	0,033	0,546	0,136
<i>Medeni Durum (referans: evli)</i>										
Hiç Evlenmedi	0,196	0,245	0,237	0,065	-0,028	0,064	-0,135	0,052	-0,201	0,207
Boşandı-Eşi Öldü	0,673	0,225	0,251	0,063	-0,064	0,065	-0,138	0,056	-0,509	0,245
<i>Eğitim Durumu (referans: bir okul bitirmede)</i>										
İlkokul	0,069	0,315	-0,386	0,066	-0,064	0,070	0,506	0,094	0,204	0,257
Ortaokul	-0,222	0,360	-0,546	0,083	-0,069	0,081	0,651	0,100	0,205	0,291
Lise	-0,718	0,368	-0,733	0,082	-0,306	0,082	0,933	0,095	0,094	0,284
Yüksekokul, Lisans	-0,783	0,393	-0,826	0,090	-0,594	0,092	1,125	0,094	-0,699	0,329
Lisansüstü-5 veya 6 Yıllık Fakülte	-0,261	0,701	-0,962	0,221	-1,068	0,253	1,243	0,112	-0,407	0,608
Ekonomik göstergeler										
<i>Çalışma Durumu (referans: çalışmıyor)</i>										
Çalışıyor	0,355	0,169	-0,017	0,047	-0,038	0,043	0,001	0,034	0,110	0,134
<i>Gelir Düzeyinden Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	0,835	0,654	-0,337	0,212	-0,362	0,171	0,173	0,094	1,025	0,270
Memnun	-0,106	0,278	-0,145	0,058	-0,257	0,047	0,206	0,034	0,249	0,144
Değil	1,317	0,224	0,354	0,051	-0,010	0,045	-0,324	0,042	-0,374	0,177
Hiç Memnun Değil	1,700	0,261	0,651	0,067	-0,322	0,088	-0,447	0,083	-0,763	0,384
Kişisel göstergeler										
<i>Sağlıktan Duyulan Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	0,048	0,337	-0,399	0,109	-0,368	0,100	0,278	0,058	1,111	0,222
Memnun	-0,343	0,196	-0,137	0,050	-0,026	0,046	0,095	0,038	0,340	0,173
Değil	0,863	0,213	0,304	0,061	-0,087	0,067	-0,330	0,067	0,215	0,249
Hiç Memnun Değil	1,594	0,293	0,337	0,119	-0,059	0,144	-0,578	0,191	-0,057	0,641
<i>Alınan Eğitimden Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	-1,038	0,673	-0,289	0,147	0,106	0,135	0,118	0,095	0,696	0,310
Memnun	-0,397	0,203	-0,258	0,054	0,183	0,058	0,063	0,045	0,298	0,193
Değil	-0,401	0,224	-0,278	0,063	0,140	0,065	0,120	0,051	0,142	0,225
Hiç Memnun Değil	-0,377	0,353	-0,207	0,103	0,060	0,106	0,142	0,081	-0,022	0,374
Eğitim almadı	-0,446	0,443	-0,359	0,114	0,030	0,112	0,240	0,086	0,059	0,369
<i>Sosyal Hayat Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	-0,799	1,144	-0,285	0,201	-0,311	0,191	0,198	0,102	1,360	0,308
Memnun	0,125	0,233	-0,307	0,052	-0,043	0,046	0,119	0,036	0,820	0,167
Değil	0,873	0,211	0,166	0,050	-0,043	0,051	-0,158	0,044	-0,049	0,215
Hiç Memnun Değil	1,223	0,272	0,222	0,083	0,115	0,086	-0,428	0,100	0,072	0,394

Tablo 4 Devamı: Multinomial Probit Model Marjinal Etkiler

<i>Asayiş Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	-0,715	0,512	-0,079	0,135	0,071	0,109	0,004	0,089	0,395	0,339
Memnun	-0,540	0,223	0,039	0,069	-0,043	0,061	0,019	0,049	0,280	0,241
Memnun										
Değil	0,486	0,256	0,126	0,092	-0,060	0,087	-0,100	0,071	0,048	0,340
Hiç Memnun										
Değil	0,399	0,426	0,321	0,150	-0,167	0,180	-0,093	0,138	-1,327	1,214
Fikri Yok	-0,109	0,329	0,071	0,101	0,009	0,091	-0,089	0,080	0,436	0,322
<i>Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetlerinden Memnuniyet (referans: orta)</i>										
Çok Memnun	-0,567	0,760	-0,095	0,167	-0,145	0,162	0,090	0,108	0,876	0,374
Memnun	-0,227	0,229	-0,107	0,063	0,029	0,062	0,026	0,048	0,448	0,250
Memnun										
Değil	0,186	0,268	-0,014	0,084	0,077	0,082	-0,086	0,068	0,288	0,340
Hiç Memnun										
Değil	0,975	0,384	0,150	0,155	0,017	0,177	-0,246	0,159	-0,144	0,850
Fikri Yok	-0,195	0,280	-0,151	0,077	0,103	0,073	0,004	0,058	0,401	0,282

Tablo 4’de verilen multinomial probit regresyon modeline göre; bireyin yaşının 18-27 aralığında, 28-37 aralığında, 48-57 aralığında, 58-67 aralığında olması referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığını sırasıyla %130,2, %84, %75,4, %78,8 arttırmaktadır.

Kadın bireylerin erkek bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %67 daha az; yaşamından memnun olmama olasılığı %11,1 daha az, yaşamından çok memnun olma olasılığı %54,6 daha fazladır.

Hiç evlenmemiş olan bireylerin evli bireylere göre yaşamından memnun olmama olasılığı %23,7 daha fazla; boşanmış veya eşi ölmüş bireylerin evli bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %67,3 daha fazla, yaşamından memnun olmama olasılığı %25,1 daha fazla, yaşamından çok memnun olma olasılığı %50,9 daha azdır.

Bireyin referans gruba göre lise, yüksekokul-lisans mezunu olması yaşamından hiç memnun olamama olasılığını sırasıyla %71,8, %78,3 azaltmaktadır. Bireyin ilkökul, ortaokul, lise, yüksekokul-lisans, lisansüstü- 5 veya 6 yıllık fakülte mezunu olması referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığını sırasıyla %38,6, %54,6, %73,3, %82,6, %96,2 azaltmaktadır. Bireyin lise, yüksekokul-lisans, lisansüstü- 5 veya 6 yıllık fakülte mezunu olması referans gruba göre yaşamından ne memnun ne memnun değil olma olasılığını sırasıyla %30,6, %59,4, %106,8 azaltmaktadır. Bireyin yüksekokul-lisans mezunu olması referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığını %70 azaltmaktadır.

Bir işte çalışan bireylerin çalışmayan bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %35,5 daha fazladır.

Gelir düzeyinden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı %36,2 daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %102,5 daha fazladır. Gelir düzeyinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı,

yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı sırasıyla %14,5, %25,7 daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %24,9 daha fazladır. Gelir düzeyinden memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %131,7, %35,4 daha fazla iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %37,4 daha azdır. Gelir düzeyinden hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %170, %65,1 daha fazla iken yaşamından ne memnun ne memnun olmamam olasılığı, yaşamından çok memnun olma olasılığı sırasıyla %32,2, %76,3 daha azdır.

Sağlığından çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı, yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı sırasıyla %40, %36,8 daha az iken; yaşamından çok memnun olma olasılığı %111,1 daha fazladır. Sağlığından memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %34,3, %13,7 daha azdır. Sağlığından memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %86,3, %30,4 daha fazladır. Sağlığından hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %159,4, %33,7 daha fazladır.

Aldığı eğitimden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı %28,9 daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %69,6 daha fazladır. Aldığı eğitimden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %39,7, %25,8 daha az iken yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı %18,3 fazladır. Eğitim almamayan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı %35,9 daha azdır.

Sosyal hayatından çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığı %136 daha fazladır. Sosyal hayatından memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı %30,7 daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %82 daha fazladır. Sosyal hayatından memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %87,3, %16,6 daha fazladır. Sosyal hayatından hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla %122,3, %22,2 daha fazladır.

Asayiş hizmetlerinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %54 daha azdır. Asayiş hizmetlerinden memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %48,6 daha fazladır. Asayiş hizmetlerinden hiç

memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı %32,1 daha fazladır.

Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığı %87,6 daha fazladır. Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı %10,7 daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı %44,8 daha fazladır. Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı %97,5 daha fazladır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bireylerin yaşam kalitelerinin göstergesi olması noktasından hareketle yaşam memnuniyeti bireyler için hatta o bireyin ait olduğu toplum için oldukça önemlidir. Gelişen dünya koşulları, çeşitlenen talepleri beraberinde getirdiği için bireylerin yaşam memnuniyetleri literatürde rastladığımız başka ifadelerle yaşam doyumları, mutluluk düzeyleri demografik ve ekonomik faktörler başta olmak üzere birçok faktörden etkilenmektedir. Bu çalışmada bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerinde etkili olan demografik, ekonomik ve kişisel faktörler önce ki-kare analizleriyle sonrada kesikli tercih analizleriyle belirlenmiştir.

Çalışma neticesinde; bireyin yaşının 18-27 aralığında, 28-37 aralığında, 48-57 aralığında, 58-67 aralığında olması referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığını arttırmaktadır. Gençlerin yaşamından daha az memnun olduğunu ve yaşamından en memnun yaş grubunun 68 yaş ve üstü olduğunu söyleyebiliriz. Yeni nesil gençlerin yaşamlarından memnuniyetsizlikleri, hayattan beklentilerinin daha fazla olması ve beklentilerin insanları memnuniyetsizliğe sürükleyebileceği ile ilişkili olabilir. Literatürde 66 yaş ve üstü olan bireylerin, 18-34 yaş aralığında olan bireylere kıyasla daha mutlu olduğunu bulan çalışma mevcuttur (Kahyaoğlu, 2008). Ayrıca literatürde gençlerin yaşamından daha memnun olduğunu bulan çalışmalar (Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001; Peterson, Park ve Seligman, 2005) ve yaş ile yaşam memnuniyeti arasında ilişki olmadığını bulan çalışmalar da mevcuttur (Chan, Miller ve Tcha, 2005).

Kadın bireylerin erkek bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı daha az; yaşamından memnun olmama olasılığı daha az, yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Kadın bireylerin erkek bireylere kıyasla yaşamından daha memnun olduğunu söyleyebiliriz. Erkeklerin yaşamlarından daha az memnun olması; genellikle iş gücü noktasında zorlanılan alanların çoğunda erkeklerin yer alması ile ve toplum yapısından kaynaklı sorumluluk alanlarının erkekler için daha ağır şartlar barındırması ile ilişkili olabilir. Literatürde benzer sonuçlar bulan çalışmalar mevcuttur (Çirkin ve Göksel, 2016; Emeç ve Kümbül Güler, 2006; Kahyaoğlu, 2008; Lu, 2000). Cinsiyet ile yaşam memnuniyeti arasında ilişki olmadığını bulan çalışmalar (Chan, Miller ve Tcha, 2005; Diener ve Diener, 2009; Şimşek vd., 2010) ve erkeklerin kadınlardan daha

fazla yaşamlarından memnun olduğunu bulan çalışma da mevcuttur (Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001).

Hiç evlenmemiş olan bireylerin evli bireylere göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazla; boşanmış veya eşi ölmüş bireylerin evli bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı daha fazla, yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazla, yaşamından çok memnun olma olasılığı daha azdır. Böylece evli bireylerin hiç evlenmemiş, boşanmış veya eşi ölmüş bireylere kıyasla yaşamlarından daha memnun olduklarını söylemek mümkündür. Evli bireylerin yaşamlarından daha memnun olmaları eşlerin durumuna bağlı olmak kaydıyla sosyoekonomik açıdan bazı avantajlar elde edebileceği ile ilişkili olabilir. Literatürde benzer sonuçlar bulan çalışmalar mevcuttur (Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001; Kahyaoğlu, 2008; Lee, Seccombe ve Shehan, 1991). Ayrıca evliliğin kadın ve erkek üzerindeki olumlu etkisine ek olarak, evlilikleri devam eden ebeveynlerin çocukları ile boşanmış ebeveynlerin çocuklarının yaşam memnuniyetleri arasında fark olduğunu bulan çalışma da mevcuttur (Gohm vd., 1998). Literatürde evli olmayan bireylerin diğerlerine kıyasla daha fazla yaşamlarından memnun olduğunu bulan çalışmalar da mevcuttur (Alexandre, Cordeiro ve Ramos, 2009; Peterson, Park ve Seligman, 2005).

Bireyin ilkökul, ortaokul, lise, yüksekokul-lisans, lisansüstü- 5 veya 6 yıllık fakülte mezunu olması referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığını sırasıyla azaltmaktadır. Bireyin lise, yüksekokul-lisans, lisansüstü- 5 veya 6 yıllık fakülte mezunu olması referans gruba göre yaşamından ne memnun ne memnun değil olma olasılığını sırasıyla azaltmaktadır. Bireyin yüksekokul-lisans mezunu olması referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığını azaltmaktadır. Böylece eğitim düzeyi arttıkça yaşam memnuniyetinin azaldığını söylemek mümkündür özellikle lisansüstü eğitim alan veya 5-6 yıllık fakülte bitiren bireylerin bir okul bitirmeyen bireylere kıyasla yaşamından en az memnun olan bireyler olduğunu söylemek mümkündür. Bunu eğitim seviyesi arttıkça daha yüksek kaygı içeren mesleklere yönelim olması ile, eğitilmiş bireyler tarafından verilen kararların barındırdığı kaygı ile ilişkili olabilir. Bu da karar verici için baskı ve stres ortamı oluşturabilir. Literatürde düşük eğitilmiş bireylerin yaşamlarından daha memnun olduğunu bulan (Kahyaoğlu, 2008; Peterson, Park ve Seligman, 2005) ve yüksek eğitimlilerin yaşamından daha memnun olduğunu bulan (Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001) çalışmalar mevcuttur.

Bir işte çalışan bireylerin çalışmayan bireylere göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı daha fazladır. Literatürde kamuda ve özel sektörde çalışanların çalışmayanlara göre mutlu olma olasılığının daha fazla olduğunu bulan çalışmalar mevcuttur (Kahyaoğlu, 2008; Yücel, 2017).

Gelir düzeyinden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı oldukça fazladır. Gelir düzeyinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı, yaşamından

ne memnun ne memnun olmama olasılığı sırasıyla daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Gelir düzeyinden memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı fazla iken yaşamından çok memnun olma olasılığı daha azdır. Gelir düzeyinden hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla daha fazla iken yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı, yaşamından çok memnun olma olasılığı sırasıyla daha azdır. Bu durumu kişilerin gelir düzeyi arttıkça refahlarının artması doğrultusunda yaşam memnuniyetlerinin arttığı ile açıklayabiliriz. Literatürde benzer sonuçlar bulan çalışmalar (Aslangiray, 2016; Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001; Kahyaoğlu, 2008; Larson, 1978) ve özellikle de fakir ülkelerdeki bireylerin gelir düzeyindeki artışla yaşam memnuniyetlerinin daha çok arttığını bulan çalışma mevcuttur (Diener ve Diener, 2009).

Sağlığından çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı, yaşamından ne memnun ne memnun olmama olasılığı daha az iken; yaşamından çok memnun olma olasılığı oldukça fazladır. Sağlığından memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı sırasıyla daha azdır. Sağlığından memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama, yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazladır. Sağlığından hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazladır. Her şeyin başının sağlık olduğunu düşündüğümüz noktada bireyin yaşam memnuniyetinin en önemli belirleyicisinin kendi sağlığı olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde benzer sonuçlar bulan çalışmalar mevcuttur (Aslangiray, 2016; Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 200 Kahyaoğlu, 2008; Larson, 1978). Ayrıca sağlık ile yaşam memnuniyeti arasında ilişki bulamayan çalışma da mevcuttur (Chan, Miller ve Tcha, 2005).

Aldığı eğitimden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Aldığı eğitimden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı daha azdır. Eğitim almamayan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha azdır. Bireyin aldığı eğitimden memnun olması yaşam memnuniyetini olumlu etkilediğini söylemek mümkündür. Ayrıca eğitim arttıkça yaşam memnuniyetinin azaldığı sonucumuza paralel olarak bireyin eğitim almamış olmasının yaşam memnuniyeti üzerinde olumlu etkisi olduğunu da söylemek mümkündür.

Sosyal hayatından çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığı oldukça fazladır. Sosyal hayatından memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Sosyal

hayatından memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazladır. Sosyal hayatından hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı, yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazladır. Günümüz insanları için sosyal hayatın oldukça önemli olduğu noktasından baktığımızda sosyal hayatın bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerinde oldukça önemli etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde sonuçlarımızı destekler nitelikte çalışma mevcuttur (Fernández-Ballesteros, Zamarrón ve Ruiz, 2001).

Asayiş hizmetlerinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı daha azdır. Asayiş hizmetlerinden memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı daha fazladır. Asayiş hizmetlerinden hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha fazladır. Böylece asayiş hizmetlerinin de bireylerin yaşam memnuniyetini önemli ölçüde etkilediğini söylemek mümkündür.

Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden çok memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden memnun olan bireyin referans gruba göre yaşamından memnun olmama olasılığı daha az iken yaşamından çok memnun olma olasılığı daha fazladır. Sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden hiç memnun olmayan bireyin referans gruba göre yaşamından hiç memnun olmama olasılığı oldukça fazladır. Günümüz dünyasında sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinin önemli bir yeri vardır. Bu doğrultuda sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinin bireylerin yaşam memnuniyetlerini olumlu bir şekilde etkilediğini söylemek mümkündür.

Çalışma aracılığıyla elde edilen sonuçların ışığında; kadınların daha mutlu olmasını son yıllarda kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık barındıran bir takım yasal düzenlemeler ve toplumda kadınlara karşı gelişen hassasiyetlerle açıklamak mümkündür. Gençlerin yaşamlarından daha az memnun olması, üzerinde hassasiyetle düşünülmesi gereken bir husustur. Son zamanlarda sosyal medya ve birtakım platformlarda çokça dile getirilen Z kuşağı denen bu topluluğun dikkate alınmasına ve onları anlayan karar vericilere ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumun geleceği olan bu kuşağın daha mutlu olması için belki de daha duyarlı olunmalı karar vericiler noktasında genç kontenjanlar ayrılmalıdır. Çalışan bireylerin mutsuz olması, çalışma hayatındaki zorluklar ve iş gücünden çok işvereni güçlü kılan sistemlerle açıklanabilir. Bu hususta çalışan bireylerin çalışma hayatında ve daha sonrası yani emeklilik için daha az kaygı duymalarını sağlayacak sistemler geliştirilmelidir. Bununla birlikte ilave yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle gelişen teknoloji, çalışma hayatının daha yoğun olması ile bireysel hayatı ön plana çıkarmaktadır. Sosyal hayatından memnun olan bireyler bu dezavantajların çoğunu hayatında hissetmezler. Böylece yaşamlarından daha memnun olurlar. Asayiş hizmetlerinden memnun olan bireyler kendilerini ve

ailelerini daha güvende hissedeceğinden birçok kaygıdan azade oldukları için yaşamlarından daha memnun olmaları beklediğimiz bir sonuçtur. Tüm dünyanın yaşadığı COVID-19 pandemisi bize gösterdi ki sağlığa ve eğitime yapılan yatırımlar toplum için oldukça önem arz etmektedir. Sağlık sistemi, eğitim sistemi ve sosyal güvenlik kurumları güçlü olan ülkelerde yaşayan bireylerin geleceğine yönelik daha az kaygı taşıması olasıdır. Böylece çalışmamızda olduğu gibi bu bireylerin yaşamlarından daha memnun olacağını düşünüyoruz.

Bu çalışmada karar verici ve politika yapıcılara insanların yaşamlarından memnuniyetini etkileyen faktörler hususuna değerli olduğunu düşündüğümüz bilgiler sunuyoruz. Bu bilgiler sayesinde karar vericiler ve politika yapıcılar bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerini artırmaya yönelik faaliyetler planlayabilir.

Kaynaklar

- Alkan, Ö., & Abar, H. (2020). Determination of factors influencing tobacco consumption in Turkey using categorical data analyses1. *Archives of environmental & occupational health*, 75(1), 27-35.
- Alexandre, T. D. S., Cordeiro, R. C., & Ramos, L. R. (2009). Factors associated to quality of life in active elderly. *Revista de saude publica*, 43, 613-621.
- Andrews, F. M., & Withey, S. B. (2005). Developing measures of perceived life quality: Results from several national surveys. In *Citation Classics from Social Indicators Research* (pp. 75-100). Springer, Dordrecht.
- Aslangiray, A. (2016). *Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Modellenmesi: Batı Akdeniz Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Antalya.
- Aysan, Ü. (2019). Avrupa Refah Rejimleri ve Türkiye'de Öznel İyi Oluş. *Sosyoloji Dergisi/Journal of Sociology*, 39(1).
- Çirkin, Z., & Göksel, T. (2016). Mutluluk ve Gelir.
- Güler, B. K., & Emeç, H. (2006). Yaşam Memnuniyeti Ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Chan, G., Miller, P. W., & Tcha, M. (2005). Happiness in university education. *International Review of Economics Education*, 4(1), 20-45.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E., & Diener, M. (2009). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. In *Culture and well-being* (pp. 71-91). Springer, Dordrecht.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., & Lucas, R. E. (1999). 11 personality and subjective well-being. *Well-being: Foundations of hedonic psychology*, 213.

- Duman, K., & Başkaya, C. (2017). Ana Akım İktisat Perspektifinde Yaşam Memnuniyeti: Antalya Havacılık Sektörü Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(631), 23-39.
- Fernández-Ballesteros, R., Zamarrón, M. D., & Ruiz, M. A. (2001). The contribution of socio-demographic and psychosocial factors to life satisfaction. *Ageing & Society*, 2, 1-28.
- Frey, B. S., & Stutzer, A. (2000). Happiness, economy and institutions. *The Economic Journal*, 110(466), 918-938.
- Gencer, N. (2018). Öznel İyi Oluş: Genel Bir Bakış. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(3), 2621-2638.
- Gohm, C. L., Oishi, S., Darlington, J., & Diener, E. (1998). Culture, parental conflict, parental marital status, and the subjective well-being of young adults. *Journal of Marriage and the Family*, 319-334.
- Gokdemir, O., & Dumludag, D. (2011). Subjective well-being among ethnic minorities: the Dutch case.
- Gökdemir, Ö., Öztürk, M. (2018), Fayda, Sosyal Seçim ve Mutluluk, Dumludağ, D., Gökdemir, Ö., Ruben, E., Neyse, L., *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*, 199-223, Ankara: İmge Kitabevi.
- Graham, C. (2005). The economics of happiness. *World economics*, 6(3), 41-55.
- Horley, J., & Lavery, J. J. (1995). Subjective well-being and age. *Social Indicators Research*, 34(2), 275-282.
- Kahneman, D., & Deaton, A. (2010). High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proceedings of the national academy of sciences*, 107(38), 16489-16493.
- Kahyaoglu, O. (2008). *Yaşam memnuniyeti ve yaşam memnuniyetini etkileyen değişkenler ile ekonometrik uygulama: Türkiye örneği* (dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Kamilçelebi, H. (2012). Davranışsal İktisadın Neoklasik İktisat Fayda Teorilerine Eleştirisi ve Davranışsal İktisatta Fayda-Mutluluk İlişkisi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(2), 55-65.
- Larson, R. (1978). Thirty years of research on the subjective well-being of older Americans. *Journal of gerontology*, 33(1), 109-125.
- Lee, G. R., Seccombe, K., & Shehan, C. L. (1991). Marital status and personal happiness: An analysis of trend data. *Journal of Marriage and the Family*, 839-844.
- Lu, L. (2000). Gender and conjugal differences in happiness. *The Journal of social psychology*, 140(1), 132-141.
- Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological science*, 6(1), 10-19.
- Pavot, W., Diener, E. D., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of personality assessment*, 57(1), 149-161.

Bireylerin Yaşam Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi

- Peterson, C., Park, N., & Seligman, M. E. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of happiness studies*, 6(1), 25-41.
- Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye'deki belirleyenlerinin zaman içinde değişimi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 17(35), 16-42.
- Steptoe, A., Deaton, A., & Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640-648.
- Şeker, M. (2009). Mutluluk ekonomisi. *Sosyoloji Konferansları*, (39), 115-140.
- Şimşek, T. T., Yümin, E. T., Sertel, M., Öztürk, A., & Yümin, M. (2010). Kadın ve erkek yaşlı bireylerde depresyonun sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti üzerine etkisi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 24(3), 147-153.
- Türkiye İstatistik Kurumu (<http://www.tuik.gov.tr>)
- Veenhoven, R., & Dumludağ, D. (2015). İktisat ve Mutluluk: Bugün Daha Mutlu muyuz? Dumludağ, D. vd., *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*, 201-230.
- Yücel, Y. B. (2017). Yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin sınıflama ve regresyon ağacı ile belirlenmesi (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi).